

УДК 378

DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2022.1.5>

Ю. А. КОЛЯДА

викладач хорового диригування циклової комісії методики музичної освіти та вокально-хорової підготовки,

Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»

Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна

Електронна пошта: yukolyada@lpc.ukr.education

<https://orcid.org/0000-0002-5589-8976>

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПОДОЛАННЯ БАР'ЄРІВ У ФОРМУВАННІ ВОКАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ МУЗИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті на основі аналізу науково-педагогічного дискурсу та вивчення практичного досвіду у закладі вищої освіти КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради виявлено методологічні підходи щодо подолання бар'єрів у формуванні вокальної культури здобувачів освіти. За підсумками проведеного дослідження сформульовано методичні рекомендації щодо виявлення причин дефектів співу та способів їх усунення.

Розглянуто причини, внаслідок яких порушується хоровий стрій та інтонація, які виникають через перенапруження або невміння користуватися голосовим апаратом, а саме: білий звук, вібрато, горловий звук, гнусавість, форсування, неточне інтонування (в бік підвищення або зниження) та знайдено ефективні методи для досягнення якісного звучання голосу. Досліджено умови, через які може виникнути понижене інтонування: неправильна співацька установка, фізична втома, низька вокальна позиція, спів не на опорі дихання, низхідний рух мелодії, швидкий темп, млява артикуляція, висока теситура твору, повторювані звуки, мутація голосу. Підвищене інтонування теж має свої причини: надміру активне дихання, незручна теситура, схвильований настрій, форсований звук або ж надто гучне звучання.

Здобувачеві вищої освіти варто оволодіти такими практичними прийомами як: правильне використання дихального апарату, опорою дихання, навчитися користуватися нижньореберно-діафрагматичним видом дихання та округлено артикулювати голосні звуки. Для якісного вокального звуку на заняттях потрібно приділити достатньо часу пошуку високої співацької позиції, спрямовувати звук у головний резонатор та піднімати м'яке піднебіння.

Дослідивши теоретичні напрацювання, ми розглянули головні аспекти, які зможуть забезпечити якісну підготовку здобувачів вищої освіти музичних спеціальностей як ключових стейкхолдерів до професійної діяльності.

Ключові слова: здобувач освіти, вокальна культура, голосовий апарат, голосові зв'язки, резонатори, регістр, висока вокальна позиція, теситура, артикуляція, інтонація, гігієна голосу.

Вступ. Поряд з важливими навчальними дисциплінами, такими як: «Хорове диригування», «Хоровий клас», «Хорове аранжування», «Постановка голосу», курс «Практична робота з хором» готує здобувачів освіти до самостійної діяльності як керівника дитячого хорового колективу, керівника вокального ансамблю, вчителя музичного мистецтва.

У процесі навчання студент отримує необхідні для його подальшої діяльності теоретичні та практичні знання, узагальнює багатий досвід роботи найкращих педагогів з даної дисципліни, навчаються аналізувати власний виконавський та педагогічний досвід, самостійно обирати найбільш раціональні прийоми навчання та виховання відповідно до індивідуальності учня та готуються до активної педагогічної роботи.

Поставлення проблеми. Нерідко на музичному відділенні викладачі виявляють здобувачів освіти з вадами мовлення. Це може бути неправильна вимова звуків, носове звучання, заїкання та інші. Є багато різновидів дефектів мовлення, а також способи їх усунення незалежно від того вроджені вони чи набуті. Цим займається як логопед, так і викладач співу. Фахівець спочатку виявляє причину та складає план роботи зі студентом, а результат, в свою чергу, залежатиме від кількох факторів: регулярності, старанності, наполегливості [Дефекти мови].

Під час навчання студент має здобути низку фахових компетентностей, серед яких:

– розуміння особливостей вокально-хорової техніки;

- виховання культури хорового співу;
- здатність застосовувати термінологію музичного мистецтва;
- здатність розвивати власну співацьку культуру та інші.

За результатами навчання повинен вміти:

- застосовувати набутті знання на практиці;
- обґрунтовувати власну точку зору;
- застосовувати методичні прийоми;
- використовувати знання теоретичного матеріалу;
- здійснювати індивідуальний підхід до особистості учня та багато інших.

Усе це розкриває творчий потенціал студента та готує до майбутньої професійної діяльності.

Мета статті: на основі аналізу психолого-педагогічних джерел та практичного досвіду диригентсько-хорової підготовки бакалаврів музичного мистецтва дослідити причини, внаслідок яких порушується хоровий стрій та інтонація, які виникають через перенапруження або невміння користуватися голосовим апаратом студентами-початківцями. Адже кожен, хто навчається співу повинен розуміти природу власного голосу, уміти ним правильно користуватися, дотримуватися вокальної культури.

Завданнями статті є дослідження дефектів голосу початкуючого співака, таких як: білий звук; вібрато; горловий звук; гнусавість; форсування; неточне інтонування (в бік підвищення або зниження) та пошук ефективних методів для досягнення якісного звуку.

Аналіз попередніх досліджень. Із метою дослідження проблематики статті, ми звернули увагу на деякі аспекти формування вокальних навиків. Принципи виховання голосу співака досліджувала К. Маслій [Маслій], сучасним та результативним вважаємо досвід І. Зеленецької [Зеленецька], базовими в плані теоретичних ґрунтовних напрацювань з питань хорознавства вважаємо навчальний посібник О. Коломоєць [Коломоєць] та К. Пігрова [Пігров].

Результати та дискусії. Аналіз теоретичних та практичних досліджень з питань постановки голосу, майстерності хорового диригування, хорознавства дозволили з'ясувати причини, через які може виникнути понижене інтонування хору, зокрема:

- неправильна співацька установка;

- фізична втома;
- низька вокальна позиція;
- спів не на опорі дихання;
- низхідний рух мелодії;
- швидкий темп;
- млява артикуляція;
- висока теситура твору;
- повторювані звуки;
- мутація голосу.

Правильна співацька установка є необхідною умовою для співу, адже сутулість чи будь-яка інша позиція (нога на ногу, опертість ліктями, сидіння з високо піднятими колінами) спричиняє неправильне дихання і звукоутворення. Під час співу корпус необхідно тримати прямо, голову не опускати донизу та не відкидати назад та дотримуватися красивої постави. Одежа має бути вільна, зручна, щоб не затискала пояс чи ділянку шиї [Коломоєць: 47].

Фізична втома може вплинути на втрату високої співацької позиції. У такому випадку треба контролювати щоб глотка була дещо розширена, а м'яке піднебіння – припідняте; та щоб цей «позіх» у роті не був надто глибоким, бо це може зробити звук гортанним, глотковим і неприємним на слух. Набуття умінь правильно спрямовувати звук у головні резонатори та утримувати його під час співу у високій позиції надає йому дзвінкості і політності у високому регістрі звучання. Для пошуку високої вокальної позиції рекомендовано спів із закритим ротом. Цей прийом допомагає спрямувати звук в головний резонатор. Також цьому сприяють голосні «і», «у», «е».

Однією з причин пониженого інтонування є спів не на «опорі» дихання, тобто неправильне використання дихального апарату. [Мельник В., Стасюк Ю.: 6] Опорою дихання називається усвідомлене відчуття м'язової напруги в ділянці нижніх ребер і діафрагми в момент співу. Відомо, що співацьке дихання відрізняється від звичайного тим, що складається з вдиху, миттєвої затримки дихання й повільного видиху. Відсутність контролю за цим процесом призводить до фальшивого співу, форсування й детонації. Професійні артисти, диктори, оратори і співаки користуються нижньореберним діафрагматичним видом дихання, адже володіння ним дає змогу співати тривалі музичні фрази [Коломоєць: 17].

Якщо теситура твору надто висока – слід транспонувати твір в іншу тональність; якщо темп виконуваного твору надто швидкий, співаки можуть не встигати точно виконувати мелодію чи чітко вимовляти текст – тому розучувати твір потрібно в повільному темпі. Інколи твір може не подобатися співакам, і вони можуть виконувати його неохоче, тому потрібно переконати їх у його красі та цінності, або ж замінити іншим.

Неточне інтонування може виникнути на співі повторювальних звуків, або ж низхідної мелодії, адже в такому випадку зі звуку мають тенденцію до пониження. Керівник хору відповідним рухом руки повинен показати, що такі звуки слід співати з обережністю, підтягуючи голосом інтонацію.

Млява артикуляція також не сприяє точному інтонуванню. Студент може соромитися відкривати широко рот при співі, або ж не достатньо низько опускає нижню щелепу, що створює проблеми для правильного артикулювання. В даному випадку слід працювати над активізацією артикуляції та дикції.

Пониження інтонації можливе через хворобу горла або в період гострої мутації (зміна голосу в період статевого дозрівання). В цей час відбуваються фізіологічні та анатомічні зміни організму: збільшуються резонаторні порожнини, активно росте гортань і язик. Мутація триває роками, та має три періоди: перед мутаційний, мутаційний та післямутаційний. В голосі з'являються хрипота, сип, зв'язки червоніють. Поступово розширюється діапазон голосу та проявляються тембральні фарби. Гострий період мутації минає найбільш хворобливо – порушуються дихальні функції, частково втрачається голос, він стає мінливим – лунає в теситурі дитячого, або раптово стає дорослим [Коломоєць: 27]. В цей час слід керуватися методичними і педагогічними принципами, спрямованими на охорону дитячого голосу:

- зменшити вокальне навантаження;
- обмежити діапазон виконуваних творів;
- співати без напруження – легко та вільно;
- виконувати твори в неголосній динаміці.

Встановлено причини, внаслідок яких виникає підвищене інтонування:

- надміру активне дихання;
- незручна теситура;

- схвильований настрій;
- форсований звук;
- надто гучне звучання.

У деяких студентів є звичка говорити голосно. Під час розмови вони напружують м'язи ший, і співати можуть тільки голосно, не помічаючи, що кричать. Така манера спілкування і співу називається форсованою. Це травмує голос, може призвести до захворювань голосового апарату чи зазубіння голосу.

Голос може втратити політність якщо напружується на верхніх чи нижніх ділянках діапазону. Це може викликати швидку втому голосового апарату. Спів у критичні дні шкідливий, може спричинити не змикання голосових зв'язок чи утворення там вузлів. Тому слід дотримуватися гігієни голосу: за допомогою досвідченого викладача змінити манеру співу з крикливого на м'яку, та якщо є хрипота в голосі – зберігати впродовж деякого часу голосовий спокій [Коломоєць: 31].

Зняти напруження з голосових зв'язок допоможуть вокальні вправи на розспівування голосних «о» та «у», так як вони створюють правильну позицію співу, сприяють збільшенню позіху і розширенню глотки [Коломоєць: 54].

Гугнявий (носовий відтінок) з'являється, якщо м'яке піднебіння не підняте – в такому випадку воно перебиває вхід до носоглотки і верхні звуки діапазону набувають тьмяного відтінку [Коломоєць: 51]. Стан носової порожнини теж впливає на якість звуку, тому під час нежиті варто утримуватися від співу.

Звук без опори дихання буде крикливим та несформованим, безтембральним – його ще називають «білим». Але якщо струмінь повітря скерувати до самого краю передніх зубів – звук вийде легким та чистим, дзвінким [Коломоєць: 52].

Унаслідок перевтоми і перенапруження м'язів – втрачається їх природній тонус, та виникає «вібрато» – це «гойдання» чи «хитання» голосу. Також воно спостерігається у тих, хто неправильно співає, старіючих артистів чи у співаків з неправильною манерою звукоутворення. Але кожна людина, яка володіє голосом, може контролювати цей процес і зменшити вібрато, адже воно додає краси голосу, а голос позбавлений вібрато – прямий, невиразний та не природний [Маслій: 79]. Тому основну увагу при такому недоліку слід приділяти зна-

ходженню природного звучання, слідкувати щоб не було перенапруження гортані.

«Видавлюючи» надто низькі ноти або ж «верхи» – спостерігаємо горловий звук. Щоб запобігти цьому, слід користуватися «опорою» дихання. Окрім того натискати коренем язика на гортань та не пересилувати роботу голосової щілини. Якщо горловий звук виникає через надто активну роботу голосових зв'язок – слід їх розслабити, та розспівуватись на голосних «о» та «у», користуватися м'якою атакою звука якщо голос постійно затиснений чи є дискомфорт у шії. Якщо співак дотримується мускульної горлової опори – то слід працювати над тим, щоб гортань була ненапруженою – цьому сприятиме спів з закритим ротом. Щоб зменшити напруження голосових зв'язок – достатньо поставити дихання на опору, слідкувати щоб звук не був надто прикритим чи відкритим [Маслій: 84].

Висновки. Розглянувши недоліки вимови, робимо висновки, що подолати їх допоможе заняття співом, адже:

- вокальні вправи можна виконувати в повільному темпі та плавному звуковеденні;
- артикуляційна гімнастика розвиває мовлення та правильну вимову голосних;
- спів активізує діафрагмальне дихання, що в свою чергу сприяє правильній роботі піднебіння та глотки та поступово розширює діапазон співака [Маслій].

Дослідивши теоретичні напрацювання, ми розглянули головні аспекти, які зможуть забезпечити якісну підготовку здобувачів освіти музичних спеціальностей як ключових стейкхолдерів до професійної діяльності, та дослідили як на практичному рівні виявляти причини дефектів співу та описали методи їх усунення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дефекти мови: види, причини, виправлення. URL: <https://www.bsmu.edu.ua/blog/6993-defekti-movi-vidi-prichini-vipravlennya> (дата звернення: 17.04.2022).
2. Зеленецька І. Вправи-розспівки для розвитку музичного слуху дітей в процесі вокально-хорового виховання : навч. посіб. Кам'янець-Подільський : ФОР Сисин О. В., 2015. 196 с.
3. Коломоець О. Хорознавство : навч. посіб. Київ : Либідь, 2001. 168 с.
4. Маслій К. Виховання голосу співака : навч. посібник. Рівне : «Ліста», 1996. 120 с.
5. Мельник В., Стасюк Ю. Практична робота з хором : навч. посіб. Луцьк : ПрАТ «Волинська обласна друкарня», 2013. 108 с.
6. Пігров К. Керування хором. Київ : Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури. 1956. 180 с.

REFERENCES

1. *Defekty movy: vydy, prychyny, vypravlennia* [Speech defects: types, causes, corrections]. URL: <https://www.bsmu.edu.ua/blog/6993-defekti-movi-vidi-prichini-vipravlennya> (Last accessed: 26.03.2021). [in Ukrainian]
2. Zelenetska, I. (2015). *Vpravy-rozspivky dlia rozvytku muzychnoho slukhu ditei v protsesi vokalno-khorovoho vykhovannia : navch. posib.* [Warm-up exercises for the development of children's musical hearing in the process of vocal and choral education : textbook. way]. Kam'ianets-Podilskyi : FOP Sysyn O. V., 196 s. [in Ukrainian]
3. Kolomoiets, O. (2001). *Khoroznavstvo : navch. posib.* [Chorology : textbook. way.]. Kyiv : Lybid, 168 s. [in Ukrainian]
4. Maslii, K. (1996). *Vykhovannia holosu spivaka : navch. posibnyk* [Education of the singer's voice : textbook. manual]. Rivne : «List», 120 s. [in Ukrainian]
5. Melnyk, V., Stasiuk, Yu. (2013). *Praktychna robota z khorom : navch. posib. Lutsk* [Practical work with the choir : textbook. way.]. PrAT «Volynska oblasna drukarnia», 108 s. [in Ukrainian]
6. Pihrov, K. (1956). *Keruvannia khorom* [Choir management]. Kyiv : Derzhavne vydavnytstvo obrazotvorchoho mystetstva i muzychnoi literatury. 180 s. [in Ukrainian]

YU. A. KOLYADA

*Lecturer of Choral Conducting at the Department of Music Education
and Vocal and Choral Training,*

*Municipal Institution of Higher Education «Lutsk Pedagogical College»
of Volyn Regional Council, Lutsk, Ukraine*

E-mail: yukolyada@lpc.ukr.education

<https://orcid.org/0000-0002-5589-8976>

METHODOLOGICAL ASPECTS OF OVERCOMING THE BARRIERS IN THE DEVELOPEMENT OF THE MUSIC SPECIALTIES STUDENTS' VOCAL CULTURE

The article, based on the analysis of scientific and pedagogical discourse and the study of practical experience in the higher education institution «Lutsk Pedagogical College» revealed the methodological approaches to overcoming barriers to the formation of vocal culture of students. Based on the results of the study, methodological recommendations were formulated to identify the causes of singing defects and ways to eliminate them.

The reasons for choral disturbance and intonation due to overexertion or inability to use the vocal apparatus are considered, namely: white sound, vibrato, throat sound, disgust, forcing, inaccurate intonation (up or down) and found effective methods for achieving quality voice sound. Conditions under which low intonation can occur have been studied: incorrect singing attitude, physical fatigue, low vocal position, singing not on the support of breathing, descending melody movement, fast tempo, sluggish articulation, high score of the work, repetitive sounds, voice mutation. Increased intonation also has its reasons: excessively active breathing, uncomfortable tessitura, agitated mood, forced sound or too loud sound.

Applicants for higher education should master such practical techniques as: proper use of breathing apparatus, respiratory support, learn to use the lower costal-diaphragmatic type of breathing and round articulate loud sounds. For quality vocal sound in the classroom, you need to spend enough time looking for a high singing position, direct the sound to the main resonator and raise the soft palate.

Having researched the theoretical developments, we have considered the main aspects that will be able to provide high-quality training of higher education students in music specialties as key stakeholders for professional activities.

Key words: student, vocal culture, vocal apparatus, vocal cords, resonators, register, high vocal position, tessitura, articulation, intonation, voice hygiene.